ФАЙЧУК Тетяна Григорівна,
канд. філол. наук,
доцент кафедри медіапродюсування та видавничої справи
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID ID: 0000-0001-6357-8158
МИРОШНІЧЕНКО Ілона Михайлівна,
канд. філол. наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу слов'янських мов
Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України
ORCID ID: 0000-0003-1681-3893
СТОГНІЙ Ірина Валеріївна,
старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії статистики, обліку і
аудиту ORCID ID: 0000-0002-1436-1195

НЕОФРАЗЕОЛОГІЗМИ СПОРТИВНОГО ПОХОДЖЕННЯ У ЗАГОЛОВКАХ ПОЛЬСЬКИХ, УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАНЬ

Сучасний медіадискурс дедалі активніше залучає одиниці, що походять із різних спеціалізованих сфер і внаслідок повторюваного вживання набувають нових, узагальнених значень. Одним із ефективних джерел оновлення є спорт, зокрема футбол[1]. Такі одиниці, як *жовта картка*, *червона картка*, *гол у свої ворота*, у сучасних медіа формують політичне, економічне, правове та суспільне мовлення[2]. Це засвідчує не лише високий метафоричний потенціал спортивного дискурсу, а і його значну культурну впізнаваність, швидке зчитування смислів аудиторією.

Особливий інтерес становить неофразеологізм *żółta kartka / жовта картка / yellow card,* який у заголовках електронних видань функціонує як образний індикатор попередження, що дає підстави розглядати цю одиницю як медійний інструмент оцінки та регуляції. Водночас важливо

1 Файчук Т. Г., Мирошніченко І. М., & Стогній І. В. (2025). «Червона картка» не лише у футболі: некодифіковані фразеологізми спортивного походження в заголовках українських, англійських і польських медіа. *Обрії друкарства*, (2(18), 81–93. https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.2(18).348649

2 Файчук Т., Мирошніченко І., Стогній І., Вільчинська А. (2024). Гол у свої ворота: порівняння медіаметафор в українській та польській журналістиці. *Інтегровані комунікації*, 2 (18). 82-87. https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1810

не лише зафіксувати приклади, а й виявити, як саме метафора організовує заголовок, які смисли передає, які комунікативні функції реалізує і чим вирізняється її вживання в польському, українському та англійському медіапросторі.

Лексикографічні джерела засвідчують різний ступінь семантичної усталеності досліджуваного словосполучення. У Великому словнику польської мови словосполучення *żółta kartka* подано у двох значеннях: прямому – як картка, яку суддя показує гравцеві за порушення правил гри, і переносному – як зауваження або попередження, що випливає з незадоволення чиєюсь діяльністю[3]. Натомість Словник української мови фіксує лише буквальне значення: аркушик паперу жовтого кольору, що показує суддя гравцеві, якому виноситься попередження за грубе порушення правил[4]. У Cambridge Dictionary *yellow card* також подано насамперед як спортивний термін – офіційне попередження гравцеві за порушення правил[5].

Отже, польська лексикографія вже відображає процес семантичного розширення, тоді як в українській та англійській мовах переносне значення увиразнюється саме в медійному вжитку. Це дозволяє розглядати заголовки електронних видань як середовище активної фразеологізації, де образ спортивного попередження поступово набуває статусу загальнозрозумілого інструмента суспільної оцінки.

У всіх трьох мовах неофразеологізм *жовта картка* ґрунтується на спільній когнітивній моделі: політика, право, економіка, суспільне життя осмислюються як гра або матч, де є учасники, правила, порушення, санкції та арбітри. Сила метафори не потребує додаткового пояснення: *жовта картка* в масовій свідомості означає не остаточне покарання, а попередження, яке залишає шанс на виправлення. Саме цей перехід між порушенням і санкцією робить фразеологізм актуальним для медійного заголовка, відповідно, метафора одночасно виконує інформаційну, оцінну і прогнозувальну функції.

У польських електронних виданнях неофразеологізм *żółta kartka* демонструє найбільшу продуктивність і структурну гнучкість, функціонує як

3 Wielki słownik języka polskiego URL:https://wsjp.pl/

4 Словник української мови в 20 томах online. Т. 1–15 (а–п'ять). URL: https://surl.li/kluoyx

5 Cambridge Dictionary. URL: https://surl.lt/hofdwg

у іменниковій, так і в дієслівній конструкціях, легко адаптується до різних контекстів, поєднується з іншими образними висловлюваннями.

Особливо виразною є фіксація в політичному дискурсі. Заголовки *Żółta kartka dla Rafała Trzaskowskiego. Pytamy kobiety, dlaczego odwracają się od kandydata KO [Gazeta Wyborcza*. 15.01.2025], https://surl.lu/akjljr, *Żółta kartka dla Putina* [*Rzeczpospolita*. 12.07.2020], https://surl.li/hnbeik, *Żółta kartka dla Serbii* [*Rzeczpospolita*. 04.09.2019], https://surl.li/qvdqds, *Żółta kartka dla Partii Republikańskiej* [*Rzeczpospolita*. 07.11.2013], https://surl.li/mqmpew, *Żółta kartka dla Kremla* [*Rzeczpospolita*. 05.06.2015], https://surli.cc/bbtcuo, виявляють типову модель адресного попередження: політик, партія, держава чи інституція постають як суб'єкти, яким символічно показують межу дозволеного. Вважаємо цю модель ефективною через персоніфікацію абстрактних політичних процесів та переведення їх у просту й зрозумілу логіку матчу.

Засвідчено приклади, у яких *żółta kartka* не лише виражає осуд, а й моделює сценарій суспільного конфлікту. У заголовку *Kubicki wygwizdany. Żółta kartka za lekceważenie związkowców* [*Gazeta Wyborcza*. 27.10.2016], https://surl.li/eggtke, фразеологізм виконує номінативну функцію, а також структурує конфлікт між владою і профспілками. Додатковий розвиток цієї логіки міститься в самій статті: *Na razie wręczyli Kubickiemu żółtą kartkę. Ostrzegają, że na wybory będzie już czerwona*.

Простежуються випадки поєднання кількох метафоричних акцентів заголовків, що посилює їх смислову динаміку. У назві *Centralny Port Komunikacyjny. Referendum w Baranowie to żółta kartka dla rządu. Ale i czerwony alarm dla polityk**ó**w opozycji* [*Gazeta Wyborcza*. 20.06.2018], https://surl.li/eznhkp, *żółta kartka* передбачає можливість виправлення, тоді як *czerwony alarm* сигналізує про наближення до критичної точки.

У польському економічному дискурсі неофразеологізм виявлено в складних семантичних комбінаціях. У заголовку *Żółta kartka od S&P pomoże trzymać dług w ryzach* [*Rzeczpospolita*. 18.01.2016], https://surl.li/wfynmk, він поєднаний із фразеологізмом *trzymać w ryzach*. Виникає послідовний образний ланцюг: попередження – реакція – контроль. За схожим алгоритмом побудований заголовок *Żółta kartka dla polskich bankowców. W Polsce drogo, więc rynek pozabankowy kwitnie* [*Gazeta Wyborcza*. 16.05.2017], https://surl.lu/etvnrb, де жовта картка означає не тільки критику банківської політики, а й сигнал про втрату суспільної довіри.

Показово, що польський матеріал охоплює також юридичний та екологічний дискурси. У заголовку *Nadzór budowlany pokaże 'żółtą kartkę' za naruszenie prawa w trakcie procesu budowlanego* [*Rzeczpospolita*. 27.09.2012], https://surl.li/lxruni, будівельний нагляд уподібнюється арбітру, а правова процедура – футбольному матчу. У заголовках *Żółta kartka dla palących w piecach!* [*Fakt*. 16.05.2017], https://surl.li/zlltrl, і *Żółte kartki za trucie powietrza na Pogodnie w Szczecinie. Antysmogowy dron nad miastami Pomorza Zachodniego* [*Gazeta Wyborcza*. 07.12.2021], https://surl.li/kfnkon, *жовта картка* вже не стільки карає, скільки виховує: це м'яка форма соціальної критики, що мотивує до зміни поведінки. Отже, у польських медіа неофразеологізм вирізняється найширшим функційним спектром і найвищою здатністю до поєднання з іншими образними моделями.

В українському електронному медіапросторі неофразеологізм *жовта картка* виявляє виразну орієнтацію на суспільну оцінку, попередження й публічну критику. Тут домінує іменникова модель з конкретним адресатом, а сама фразема найчастіше інтерпретує подію як прояв громадського чи політичного суддівства.

У заголовку *Жовта картка владі: у столиці приватні підприємці пікетують урядові будівлі через нові закони* [ТСН. 16.09.2020], https://surl.li/duocoo, фразема не лише називає протест, а й подає його як попередження; суспільство є суб'єктом оцінки, а влада – її об'єктом. Схожу функцію виконує заголовок *Жовта картка Зеленському: активісти пояснили президенту, яким має бути слуга народу* [*Стопкор*. 25.05.2019], https://surl.li/csefpv. Тут фразема маркує не лише невдоволення, а й встановлення меж допустимої поведінки президента. Семантично вона передає ситуацію, у якій громадські активісти виступають як морально-політичний арбітр. Заголовок не лише інформує, а й конструює особливий тип політичної комунікації, де суспільство бере на себе право оцінювання влади. У назві *Омангейт – жовта картка від США команді Зеленського* [*Цензор.НЕТ*. 14.02.2020], https://surl.li/zgzzoe, додається міжнародний вимір: *жовта картка* означає зовнішнє попередження українській владі, фразема поєднує оцінний та дипломатичний аспекти.

Метафора послідовно використовується в матеріалах про міжнародні відносини та євроінтеграцію, у яких важливими є градація впливу та поступовість рішень: *Жовта картка для Молдови: у ЄС заговорили*

про можливість призупинення безвізу [Європейська правда. 14.11.2018], https://surl.li/aehnrk, *«Жовта картка» для промислового безвізу: де Україна створила собі проблеми* [Європейська правда. 21.04.2021], https://surl.lu/hywgha, *Жовта картка для планів «Газпрому» у Польщі* [Радіо Свобода. 10.09.2010], https://surl.li/ygkkun. У цих заголовках жовта картка означає дипломатичне або регулятивне попередження. Її семантика ґрунтується на ідеї проміжної, превентивної санкції, що може спричинити подальші обмеження.

Водночас українські заголовки часто наділяють метафору виразним морально-критичним звучанням. У назвах *«Жовта картка» парламентській опозиції* [*Українська правда*. 27.12.2013], https://surl.li/kkqkro, *Жовта картка українській міліції: друге попередження* [*Правозахисний центр «Поступ»*], https://surl.li/lfoort, *Жовта картка ректорам, або кінець одного «млина»* [*Український погляд*. 06.08.2013], https://surl.li/hipxxe, *Жовта картка для… священиків* [*Високий Замок*. 18.10.2012], https://surl.li/ozywjd, фразема вказує на порушення не лише політичних чи правових, а й суспільно-моральних норм.

Заголовки *Жовта картка експорту* [Україна Молода. 17.02.2010], https://surl.li/rsbxgq, *Жовта картка львівським комунальникам* [Україна Комунальна. 15.06.2012], https://surl.li/qfydub, засвідчують охоплення як економічної сфери, так і локального управління. Водночас фразема виконує не стільки описову, скільки оцінну функцію.

Отже, якщо в польських медіа *żółta kartka* тяжіє до розгортання метафоричної гри, то в українських – вона акумулює суспільну оцінку й позначає межу терпимості.

Англомовні заголовки засвідчують дещо інший спосіб функціонування метафори *yellow card*: вона постає не стільки як інструмент публіцистичної експресії, скільки як засіб інституційної констатації, особливо в міжнародно-правовому та дипломатичному дискурсі.

Найвиразніше така функціональна специфіка простежується в заголовках, пов'язаних із політикою ЄС щодо боротьби з незаконним та нерегульованим рибальством. Заголовки *EU acts on illegal fishing: Yellow card issued to Thailand while South Korea & Philippines are cleared* [European Commission. 22.04.2015], https://surl.li/ewlzph, *European Commission 'yellow cards' Belize for bad fishing practices on the high seas* [AMANDALA. 23.11.2012],

https://surl.li/uisddo, *Fisheries Minister appeals to EU to lift IUU yellow card on Ghana* [ModernGhana. 03.10.2025], https://surl.li/glkcad, *EU lifts Thailand's yellow card on tackling illegal fishing* [The Parliament. 11.01.2019], https://surl.li/vjwpzn, *Party official demands full awareness, full action to remove 'yellow card' warning* [Viet Nam News. 22.04.2024], https://surl.li/ecrzlk, демонструють, що *yellow card* функціонує як офіційне позначення попередження, набуваючи в англомовному дискурсі рис квазітерміна.

Політичні заголовки відображають дисциплінарний потенціал цього вислову. У назві *Tory leadership candidates may want to think twice about trashing rivals – they could get a yellow card* [Sky News. 29.07.2024], https://surl.li/mepnot, йдеться про внутрішньопартійне регулювання: жовта картка позначає межу, за яку кандидати не повинні виходити в публічній боротьбі. У заголовку *Kenya Elections Chief Gives 'Yellow Card' to Politicians as Tensions Rise* [Voanews. 18.10.2017], https://surli.cc/noytoe, фразема виступає як жорстке попередження політикам у кризовій виборчій ситуації. У назві *Give Labour a yellow card* [Times of Malta. 22.04.2014], https://surl.li/rchavr, вона інтерпретує вибори як інструмент дисциплінування влади. Спільним є те, що *yellow card* не лише позначає критику, а й надає їй формалізованого характеру.

В економічному й дипломатичному дискурсі ця формалізованість проявляється ще чіткіше. У заголовку *US Has Shown China 'A Deserved Yellow Card,' Says Diplomat On Trade War* [*NDTV WORLD*. 24.04.2018], https://surli.cc/jvwvfm, жовта картка легітимізує жорстку позицію США в торговельному конфлікті, подаючи її як заслужену й виправдану реакцію на порушення правил. У назві *Berlusconi gets EU yellow card on Alitalia* [*EUobserver*. 12.06.2008], https://surl.li/mksifb, метафора сигналізує про ризик санкцій за можливе порушення правил конкуренції. У заголовку *Eight member states show CCCTB yellow card* [*International Tax Review*. 23.05.2011], https://surl.li/rxttzc, йдеться про політичний опір ініціативі Загальної консолідованої бази оподаткування корпорацій. У всіх засвідчених випадках *yellow card* виконує функцію чіткого маркера інституційної незгоди або офіційного застереження.

Отже, англомовний матеріал показав відносно вищий рівень нормативності й інституційності метафори: вона рідше використовується для яскравого публіцистичного ефекту, частіше – як усталений спосіб позначити проміжну санкцію, офіційне попередження чи дисциплінарний сигнал.

Зіставлення польських, українських та англійських заголовків уможливив виокремлення як спільних, так і відмінних рис функціонування неофразеологізму *жовта картка*. Спільним для всіх трьох мов є те, що ця одиниця походить із футбольного дискурсу, проте активно функціонує поза його межами; позначає не остаточне покарання, а попередження про можливу суворішу санкцію; вирізняється семантичною місткістю, що робить її особливо привабливою для заголовків; поєднує інформативність з оцінністю; а також структурує подію як ситуацію порушення правил і відповідної реакції на нього.

Водночас відмінності між мовними матеріалами є концептуально важливими. Польські заголовки вирізняються найбільшою структурною та образною рухливістю: спостерігаємо як іменникові, так і дієслівні моделі, розгортання санкційної шкали, поєднання з іншими неофразеологізмами, схильність до композиційної гри. Українські заголовки демонструють виразний акцент на суспільному осуді, морально-політичному попередженні та громадянському контролі. Англійські – на інституційності, нормативності та міжнародній регулятивності. Таким чином, одна й та сама спортивна метафора в різних медійних культурах реалізує різні комунікативні пріоритети.

Неофразеологізм спортивного походження *żółta kartka / жовта картка / yellow card* є продуктивною одиницею сучасного заголовкового дискурсу в польських, українських та англійських електронних виданнях. Його ефективність зумовлена поєднанням низки важливих для медіа якостей: стисліть, образність, оцінність, драматизм і зрозумілість.

У заголовках ця одиниця виконує більше, ніж стилістичну функцію: моделює подію як ситуацію порушення правил, вводить у текст логіку арбітражу й санкції, концентрує осуд, попередження та подальший прогноз. Саме тому *жовта картка* в медійному дискурсі є ефективним механізмом інтерпретації суспільних процесів.

Отже, досліджуваний неофразеологізм виявляє високий ступінь міждискурсивної мобільності та міжмовної продуктивності, а його функціонування в заголовках підтверджує, що спортивна метафорика є одним із найактивніших джерел оновлення сучасного медійного фразеологічного фонду.

DOI: 10.51587/9798-9917-51995-2026-027-124-130